EUROPEISKA
KOMMISSIONEN

Bryssel den 31.3.2021
COM(2021) 144 final

RAPPORT FRÅN KOMMISSIONEN TILL EUROPAPARLAMENTET OCH RÅDET

om genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/343 av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden

1. INLEDNING

Oskuldspresumtionen och rätten till en rättvis rättegång fastställs i artiklarna 47 och 48 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna[1] (*stadgan*) och artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (*Europakonventionen*).

Direktiv (EU) 2016/343 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden[2] (*direktivet*) syftar till att stärka rätten till en rättvis rättegång i straffrättsliga förfaranden genom att föreskriva gemensamma minimiregler avseende vissa aspekter av oskuldspresumtionen och rätten att närvara vid rättegången.

Direktivet är det fjärde instrument i enlighet med artikel 82.2 b i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget)[3], vilket utgör den rättsliga grunden för att anta minimiregler om ”personers rättigheter vid det straffrättsliga förfarandet”. Direktivet är tillämpligt i 25 medlemsstater[4].

EU har antagit sex direktiv på detta område: Utöver direktiv 2016/343 finns det direktiv om rätt till tolkning och översättning[5], om rätten till information[6], om rätt till tillgång till en försvarare och rätt att kontakta tredje parter under frihetsberövandet[7], om rättssäkerhetsgarantier för barn[8] och om rättshjälp[9]. Europeiska kommissionen har redan utarbetat genomföranderapporter om de första tre direktiven[10]. Direktiven bidrar till att öka det ömsesidiga förtroendet och därigenom till att stärka principen om ömsesidigt erkännande av domar och andra rättsliga avgöranden.

Enligt artikel 12 i direktivet ska kommissionen lägga fram en rapport för Europaparlamentet och rådet om genomförandet av direktivet.

Denna rapport grundas i första hand på den information som medlemsstaterna har lämnat till kommissionen i samband med anmälan av nationella åtgärder som införlivar direktivet. Den

[1] EUT C 326, 26.10.2012, s. 392.
[2] EUT L 65, 11.3.2016, s. 1.
[3] EUT C 326, 26.10.2012, s. 47.
[4] I enlighet med protokoll nr 21 och protokoll nr 22 är Irland och Danmark inte bundna av direktivet och beaktas därför inte i denna bedömning.
[5] Direktiv 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden, EUT L 280, 26.10.2010, s. 1.
[6] Direktiv 2012/13/EU om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden, EUT L 142, 1.6.2012, s. 1.
[7] Direktiv 2013/48/EU om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet, EUT L 294, 6.11.2013, s. 1.
[8] Direktiv (EU) 2016/800 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden, EUT L 132, 21.5.2016, s. 1.
[9] Direktiv (EU) 2016/1919 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder, EUT L 297, 4.11.2016, s. 1, rättelse, EUT L 91, 5.4.2017, s. 40.
[10] COM(2018) 857 final, COM(2018) 858 final och COM(2019) 560 final.

bygger även på offentligt tillgänglig information från Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter[11] och studier som har genomförts av externa intressenter och finansierats av kommissionen[12].

Enligt artikel 11 i direktivet ska medlemsstaterna senast den 1 april 2020 och därefter vart tredje år skicka tillgängliga uppgifter till kommissionen som visar hur de rättigheter som fastställs i direktivet har genomförts. Hittills är det dock enbart Österrike som har uppfyllt denna skyldighet[13]. Bristen på information från medlemsstaterna omöjliggör en fullständig bedömning av det hur direktivet i praktiken har genomförts.

Fokus i rapporten ligger därför på de åtgärder som medlemsstaterna hittills har vidtagit för att införliva direktivet[14]. Den bedömer om medlemsstaterna har införlivat direktivet och om nationell lagstiftning uppfyller direktivets mål och fullgör skyldigheterna i det.

Europeiska unionens domstol har till dags dato tolkat direktiv (EU) 2016/343 vid flera tillfällen, och dessa tolkningar har tagits i beaktande i denna rapport[15].

2. ALLMÄN BEDÖMNING

Enligt artikel 14 var medlemsstaterna skyldiga att införliva direktivet i den nationella lagstiftningen senast den 1 april 2018. På detta datum var det elva medlemsstater – Bulgarien, Cypern, Grekland, Kroatien, Lettland, Luxemburg, Malta, Österrike, Rumänien, Slovakien och Sverige – som inte hade anmält alla nödvändiga åtgärder till kommissionen. Till följd av detta inledde kommissionen i maj 2018, i enlighet med artikel 258 i EUF-fördraget, överträdelseförfaranden mot de medlemsstater som helt eller delvis underlåtit att anmäla åtgärder för införlivande. De flesta av dem har sedan dess fullgjort skyldigheten, och överträdelseförfarandena har avslutats. Efter fullständighetskontroller pågår dock fyra överträdelseförfaranden fortfarande i fall där vissa bestämmelser i direktivet ännu inte har införlivats. Dessutom inleddes tre nya överträdelseförfaranden i februari 2021 på grund av delvis underlåtelse att anmäla.

[11] Studie utförd av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA), *Presumption of innocence and related rights – Professional perspectives*. Finns tillgänglig här https://fra.europa.eu/en/publication/2021/presumption-of-innocence.

[12] Se t.ex. det projekt som samordnades av den ungerska Helsingforskommittéen, *The Importance of Appearances: How Suspects and Accused Persons are Presented in the Courtroom, in Public and in the Media*, och i synnerhet Fair Trials rapport *Innocent until proven guilty? The presentation of suspects in criminal proceedings*, tillgänglig på https://www.fairtrials.org/publication/importance-appearances

[13] I förhållande till rättsmedel kopplade till rättegångar som hålls i den åtalades utevaro och skriftliga förfaranden enligt nationell lagstiftning, i enlighet med artikel 8 i direktivet.

[14] Kommissionen har anordnat två expertmöten med företrädare för medlemsstaterna i maj och november 2017 för att diskutera och underlätta medlemsstaternas arbete med att införliva och tillämpa direktivet.

[15] Se i synnerhet domarna av den 27 oktober 2016, Milev, C-439/16 PPU, av den 19 september 2018, Milev, C-310/18 PPU, av den 5 september 2019, AH, C-377/18, av den 19 september 2019, Rayonna Procuratura Lom, C-467/18, av den 28 november 2019, Spetsializirana Prokuratura, C-653/19 PPU, av den 13 februari 2020, Spetsializirana Prokuratura, C-688/18, och av den 17 december 2020, Generalstaatsanwaltschaft Hamburg, C-416/20 PPU samt besluten av den 12 februari 2019, RH, C-8/19 PPU, av den 24 september 2019, Spetsializirana Prokuratura, C-467/19 PPU, och av den 28 maj 2020, UL och VM, C-709/18.

Strategin för att införliva direktivet varierar mellan medlemsstaterna. Vissa medlemsstater införde specifika bestämmelser som på ett tydligt sätt införlivade direktivets rättigheter i kombination med rättsliga eller praktiska genomförandeåtgärder. I andra ansåg man att befintliga bestämmelser redan i breda drag överensstämde med direktivets krav, och inga specifika införlivandeåtgärder antogs. Avsaknaden av tydliga införlivandebestämmelser avhjälps ibland till viss del genom praktiska genomförandeåtgärder och rättspraxis, men så är inte alltid fallet.

Det leder till att de nationella bestämmelserna ofta är otillräckliga för att till fullo uppfylla vissa centrala bestämmelser i direktivet. Det är i synnerhet fallet när tillämpningsområdet för de nationella åtgärderna är snävare än vad som anges i artikel 2 i direktivet. Bedömningen har även visat på andra brister i flera medlemsstater, i synnerhet när det gäller offentliga uttalanden om skuld och rätten att inte vittna mot sig själv.

Sådan underlåtelse att iaktta samtliga bestämmelser i direktivet inverkar negativt på effektiviteten för de rättigheter som där fastställs. Kommissionen kommer att vidta alla lämpliga åtgärder för att avhjälpa detta, däribland överträdelseförfaranden i enlighet med artikel 258 i EUF-fördraget.

3. SÄRSKILDA BEDÖMNINGSPUNKTER

3.1. Tillämpningsområde (kapitel 1 – artikel 2)

I artikel 2 anges tillämpningsområdet för kraven i direktivet. Direktivet är tillämpligt på fysiska personer som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden och i alla stadier av det straffrättsliga förfarandet, från det tillfälle då en person blir misstänkt eller tilltalad för att ha begått ett brott eller ett påstått brott fram till dess att det slutliga avgörandet av om personen har begått det aktuella brottet har vunnit laga kraft.

Vissa medlemsstater har inte uttryckligen införlivat artikel 2, men tillämpningsområdet för de nationella åtgärder som ger verkan åt direktivets rättigheter är dock huvudsakligen i linje med direktivet. I en medlemsstat är dock införlivandeåtgärderna enbart tillämpliga på personer som kvarhålls i häkte eller står åtalade, men inte på personer som i praktiken är misstänkta[16], vilket i hög grad förhindrar överensstämmelse med direktivet. I några medlemsstater har problem med överensstämmelsen uppstått då de nationella bestämmelserna är mer tidsmässigt begränsade. Dessa begränsningar av det tidsmässiga tillämpningsområdet kan även påverka tillämpningsområdet med avseende på personer, eftersom de inverkar på det sätt förfaranden inleds på och när en person betraktas som misstänkt.

Dessa problem med överensstämmelsen är betydande, eftersom de även kan påverka oskuldspresumtionens tillämpningsområde och begränsa räckvidden på de nationella bestämmelser som genomför specifika rättigheter enligt direktivet.

[16] Personer som i praktiken är misstänkta är personer som misstänkts ha begått ett brott, men som inte har informerats om sin status som misstänkt av de behöriga myndigheterna i en medlemsstat.

3.2. Oskuldspresumtion (kapitel 2)

I kapitel 2 i direktivet behandlas principen om oskuldspresumtion. Enligt artikel 3 ska medlemsstaterna se till att misstänkta och tilltalade betraktas som oskyldiga till dess att deras skuld har fastställts enligt lag. I en medlemsstat säkerställs principen för svarande och frihetsberövade, men inte för misstänkta som inte har frihetsberövats.

3.2.1. Offentliga uttalanden om skuld – artikel 4

Enbart sex medlemsstaters lagstiftning överensstämmer helt med **artikel 4.1**, enligt vilken medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att se till att det i offentliga uttalanden från myndigheter och i rättsliga avgöranden, utöver dem som avser frågan om skuld, inte hänvisas till en misstänkt eller tilltalad som om den personen vore skyldig så länge denne inte har bevisats vara skyldig enligt lag. Detta ska inte påverka de åtgärder av åklagaren som syftar till att bevisa att den misstänkte eller tilltalade är skyldig, och inte heller preliminära avgöranden av processuell karaktär som meddelas av rättsliga eller andra behöriga myndigheter och som grundas på misstanke eller bevisning som talar till nackdel för den misstänkte eller tilltalade. På denna grund, och i linje med skäl 16, har domstolen slagit fast att direktivet ”[inte] reglerar […] på vilka villkor ett beslut om häktning får antas”[17].

I några medlemsstater har artikel 4.1 inte uttryckligen införlivats, men direktivets krav genomförs genom allmänna bestämmelser om oskuldspresumtion eller begränsning av spridningen av information samt genom rättspraxis.

Bristande överensstämmelsen noterades dock i 19 medlemsstater, vilket innebär att det är den bestämmelse som ger upphov till flest problem.

I en del medlemsstater beror problemen främst på ett utelämnande i införlivandet och i 13 medlemsstater främst på att de nationella bestämmelserna har en snävare räckvidd och inte omfattar alla myndigheter eller stadier i förfarandena, eller inte omfattar rättsliga avgöranden, vilket krävs enligt direktivet.

I en del fall har de uppdagade problemen med överensstämmelsen mindre inverkan i praktiken eftersom förbudet mot offentliga uttalanden om skuld i en nationell kontext kan betraktas som en avgörande del av principen om oskuldspresumtion. Vidare innebär bestämmelser om förtal och offentliggörande av uppgifter i media, dataskyddsregler eller rättsligt icke bindande riktlinjer eller andra praktiska genomförandeåtgärder redan i praktiken en partiell överensstämmelse med kraven i direktivet.

I andra medlemsstater tycks det praktiska genomförandet vara problematiskt. Erfarenheterna visar t.ex. att domare och åklagare vanligtvis följer artikel 4.1, men samtidigt att andra organ, t.ex. ministrar och parlamentsledamöter, ibland talar om en tilltalad som skyldig.

[17] Domstolens dom av den 19 september 2018, Milev, C-310/18 PPU.

Den nationella lagstiftningen i tolv medlemsstater överensstämmer inte helt med **artikel 4.2**, enligt vilken medlemsstaterna ska se till att lämpliga åtgärder finns tillgängliga vid överträdelse av den skyldighet som anges i artikel 4.1.

I fyra medlemsstater beror detta på begränsningar av tillämpningsområdet för de nationella bestämmelser som införlivar artikel 4.1, t.ex. i fall där införlivandet är begränsat till rättsliga avgöranden och det inte har införts några åtgärder för myndigheter.

Enligt **artikel 4.3** får den skyldighet som fastställs i artikel 4.1 att inte hänvisa till misstänkta eller tilltalade som om de vore skyldiga inte hindra myndigheter från att offentligt sprida information om ett straffrättsligt förfarande när detta är absolut nödvändigt av skäl som rör brottsutredningen eller ligger i allmänhetens intresse. Den nationella lagstiftningen i vissa medlemsstater överensstämmer inte helt med detta, på grund av en eller flera av följande anledningar. Inte alla myndigheter eller informationstyper omfattas av de nationella bestämmelserna, kravet ”när detta är absolut nödvändigt” saknas eller så saknas tydliga villkor som begränsar spridningen av information. I vissa fall har problem med överensstämmelsen mindre inverkan i praktiken, eftersom ej rättsligt bindande riktlinjer likaså är relevanta – t.ex. pressriktlinjer för kontakter med journalister och tillhandahållande av information till dem.

3.2.2. Framställning av misstänkta eller tilltalade – artikel 5

Enligt **artikel 5.1** ska medlemsstaterna med lämpliga åtgärder se till att misstänkta och tilltalade inte framställs som skyldiga, i domstol eller offentligt, genom användning av fysiskt begränsande åtgärder. Många medlemsstater har underlåtit att anta specifika regler för att införliva denna bestämmelse.

Enligt **artikel 5.2** ska artikel 5.1 inte hindra medlemsstaterna från att tillämpa fysiskt begränsande åtgärder som krävs i enskilda fall som har samband med säkerheten eller för att hindra misstänkta eller tilltalade från att avvika eller ha kontakt med tredje parter. I två medlemsstater identifierades problem rörande avsaknad av garanti för att en enskild bedömning genomförs.

I vissa medlemsstater tycks överensstämmelsen med artikel 5 dessutom vara problematisk i praktiken. I några används t.ex. handbojor oavsett anledning till att den tilltalade är frihetsberövad. I samband med transport till rättssalen kan den tilltalade iförd handbojor ses av allmänheten och pressen, och fotografier av den tilltalade kan tas. I andra medlemsstater är användningen av glasburar i rättssalar utbredd.

3.2.3. Bevisbörda – artikel 6

Enligt **artikel 6.1** ska medlemsstaterna se till att bevisbördan vid fastställandet av misstänktas och tilltalades skuld åvilar åklagaren. Detta ska inte påverka tillämpningen av en domares eller en behörig domstols skyldighet att söka efter bevisning som kan tala till den misstänktes eller tilltalades såväl fördel som nackdel, och inte heller försvarets rätt att lägga fram bevisning i enlighet med tillämplig nationell rätt.

I skäl 22 i direktivet preciseras att oskuldspresumtionen överträds om bevisbördan överförs från åklagaren till försvaret. Detta påverkar inte användningen av presumtioner om sakförhållanden eller rättsläget rörande det straffrättsliga ansvaret för en misstänkt eller tilltalad. I de medlemsstater där dessa presumtioner finns, överensstämmer de med villkoren i skäl 22, dvs. att de kan kullkastas, respekterar rätten till försvar och är begränsade och proportionerliga i förhållande till det legitima mål som eftersträvas. Det verkar som om sådana presumtioner används i begränsad utsträckning och när det gäller specifika ärenden såsom trafikförseelser, förtal, handelsbedrägerier och narkotikarelaterade brott. Lagstiftningen i två medlemsstater överensstämmer inte helt med artikel 6.1 eftersom den nationella lagstiftningen överför bevisbördan från åklagaren (utan tydliga begränsningar i vissa fall). I en av dessa medlemsstater tas åklagarens roll över av domaren, som sedan åtar sig bevisbördan.

Enligt **artikel 6.2** ska medlemsstaterna se till att alla tvivel i skuldfrågan är till den misstänktes eller tilltalades fördel, även när domstolen prövar huruvida den berörda personen bör frikännas. I vissa medlemsstater har principen inte uttryckligen införlivats, men det är en allmän princip som erkänns i rättspraxis. Det är bara en medlemsstat som inte helt följer artikel 6.2 - när åklagaren eller försvarsadvokaten väljer att inte korsförhöra ett vittne har domaren möjlighet att dra slutsatsen att försvarsadvokaten och klienten godtar det vittnets ståndpunkt, vilket således äventyrar oskuldspresumtionen.

3.2.4. Rätten att tiga och rätten att inte vittna mot sig själv – artikel 7

Enligt **artikel 7.1** ska medlemsstaterna se till att misstänkta och tilltalade har rätt att tiga med avseende på det brott som de misstänks eller tilltalats för att ha begått. I några medlemsstater överensstämmer införlivandet dock inte helt med direktivet eftersom de nationella bestämmelserna har ett mer begränsat tillämpningsområde.

Detta problem påverkar även överensstämmelsen med **artikel 7.2**, enligt vilken medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade har rätt att inte vittna mot sig själva. Vidare har andra medlemsstater inte uttryckligen införlivat artikel 7.2. I en medlemsstat har denna rättighet dock vid flera tillfällen erkänts av de högsta domstolarna. I två medlemsstater finns det ingen uttrycklig garanti för rätten att inte vittna mot sig själv i nationell lagstiftning eller i högsta domstolarnas rättspraxis.

Andra problem med överensstämmelsen som konstaterades i två medlemsstater anses vara av särskild vikt, eftersom de tycks stå i direkt strid med rätten att inte behöva vittna mot sig själv på grund av åtgärder som skulle kunna bestraffa utövandet av den rättigheten eller tvinga misstänkta eller tilltalade att peka på omständigheter som utesluter straffrättsligt ansvar.

Alla medlemsstater har införlivat **artikel 7.3**, enligt vilken utövandet av rätten att inte vittna mot sig själv inte hindrar den behöriga myndighetens upptagning av bevis som kan erhållas lagligen genom användning av lagliga tvångsmedel

Artikel 7.4, enligt vilken medlemsstaterna får tillåta att rättsliga myndigheter vid påföljdsbestämningen beaktar misstänktas och tilltalades samarbetsvilja, har inte uttryckligen

införlivats av medlemsstaterna. Det är dock inte en enda medlemsstat som förbjuder detta, och det är generellt sett möjligt att i enlighet med allmänna straffprocessordningar ta hänsyn till vad som kan betraktas som samarbetsvilja vid påföljdsbestämningen.

Enligt **artikel 7.5** får misstänktas och tilltalades utövande av rätten att tiga eller av rätten att inte vittna mot sig själv inte användas mot dem och får inte betraktas som bevis för att de har begått det aktuella brottet. I 14 medlemsstater saknas nationella bestämmelser med uttryckligt förbud mot att negativa slutsatser dras. Detta anses dock inte inverka på överensstämmelsen i vissa av dessa medlemsstater, eftersom det antingen går att sluta sig till överensstämmelsen på grund av de allmänna bestämmelserna om bevistillåtlighet eller på grund av att rättspraxis visar att regeln ständigt följs i praktiken. Ett exempel på detta är när författningsdomstolarna anser att förbudet mot dragandet av negativa slutsatser utgör en integrerad del av rätten att tiga och att inte vittna mot sig själv. I andra medlemsstater åter anses avvikelsen inverka på överensstämmelsen, eftersom de allmänna bestämmelserna inte är tillräckliga eller inte har ett tillräckligt brett tillämpningsområde. Trots att artikel 7.5 har införlivats är överensstämmelsen enbart partiell i en medlemsstat eftersom skyddet, trots att domstolarna är måna om att inte tillåta dragandet av negativa slutsatser av den tilltalades tystnad eller vägran att vittna mot sig själv, inte omfattar personer som de facto är misstänkta.

3.3. Rätt att närvara vid rättegången (kapitel 3)

Kapitel 3 i direktivet består av följande två artiklar: Artikel 8 rör rätten att närvara vid rättegången och i artikel 9 fastställs rätten till en ny rättegång i händelse av överträdelse av artikel 8.

3.3.1. Rätt att närvara vid rättegången – artikel 8

Den nationella lagstiftning i alla 25 medlemsstater som omfattas av direktivet överensstämmer med **artikel 8.1**, enligt viken medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade har rätt att närvara vid sin egen rättegång.

Enligt **artikel 8.2** har medlemsstaterna rätt att föreskriva att en rättegång som kan leda till ett avgörande om en misstänkts eller tilltalads skuld eller oskuld får hållas i dennes utevaro, om

a) den misstänkte eller tilltalade i rätt tid har underrättats om rättegången och konsekvenserna av utevaro, eller om

b) den misstänkte eller tilltalade, efter att ha blivit underrättad om rättegången, företräds av en försvarare med fullmakt som utsetts av antingen den misstänkte eller tilltalade eller av staten.

När det gäller artikel 8.2 a klargörs i skäl 36 i direktivet att faktumet att den misstänkte eller tilltalade har underrättats om rättegången bör förstås som att han eller hon kallas personligen eller att personen i fråga på annat sätt officiellt informeras om datum och tid för rättegången på ett sätt som gör det möjligt för honom eller henne att bli medveten om rättegången. Information om följderna av utevaro bör särskilt förstås som att misstänkta eller tilltalade informeras om att ett avgörande kan meddelas om han eller hon uteblir från rättegången.

I skäl 37 i direktivet hänvisas till kravet på att personen ska ha underrättats om rättegången och gett fullmakt till en försvarare som utsetts av den misstänkte eller tilltalade själv eller av staten, i enlighet med artikel 8.2 b.

I fall där dessa villkor uppfylls har domstolen klargjort att direktivet inte utgör hinder för en nationell lagstiftning i vilken det föreskrivs att rätten för en tilltalad att närvara vid rättegången inte åsidosätts när den tilltalade otvetydigt har beslutat att inte inställa sig till en av de förhandlingar som hållits under rättegången[18].

Lagstiftningen i vissa medlemsstater överensstämmer inte helt med artikel 8.2 a, eftersom kravet på att i god tid underrätta den tilltalade om rättegången eller kravet på att underrätta den tilltalade om följderna av utevaro inte uppfylls. I praktiken är det ibland svårt för tilltalade personer att bevisa att de inte var medvetna om rättegången, som en följd av delgivningsmetoden (t.ex. vanligt brev med inlämningskvitto). Lagstiftningen i några medlemsstater överensstämmer inte helt med artikel 8.2 b, eftersom den inte säkerställer att den av staten utsedda försvararen ska ges fullmakt av den tilltalade, särskilt om det i praktiken är vanligt med obligatoriskt biträde från en försvarare vid tilltalades utevaro.

Rättegångar i den tilltalades utevaro är möjliga i de flesta medlemsstaterna, men erfarenheterna visar att domstolar i vissa av dem, vid den tilltalades utevaro, ofta skjuter upp förhandlingarna och utfärdar en order om att inställa sig inför rätta eller en arresteringsorder.

Enligt **artikel 8.4** får medlemsstaterna, om de tillhandahåller en möjlighet att hålla en rättegång i en misstänkts eller tilltalads utevaro, och det inte är möjligt att uppfylla villkoren i artikel 8.2 eftersom en misstänkt eller tilltalad trots rimliga ansträngningar inte kunnat hittas, föreskriva att ett avgörande ändå kan meddelas och verkställas. Problem med överensstämmelsen uppdagades i vissa medlemsstater, eftersom de nationella bestämmelserna har ett vidare tillämpningsområde som möjliggör rättegångar i den tilltalades utevaro och inte innehåller ett uttryckligt krav på att ”rimliga” insatser måste göras för att lokalisera personen.

Om medlemsstaterna utnyttjar ovannämnda möjlighet måste de se till att när misstänkta eller tilltalade informeras om ett avgörande, särskilt när de grips, även informeras om möjligheten att angripa avgörandet och om rätten till en ny rättegång, eller om andra rättsmedel, i enlighet med artikel 9. Problem med överensstämmelsen uppdagades i tio medlemsstater på grund av avsaknaden av relevanta bestämmelser i nationell lagstiftning eller bristande klarhet angående rättsläget.

Enligt **artikel 8.5** ska artikel 8 inte påverka tillämpningen av nationella bestämmelser som föreskriver att domaren eller den behöriga domstolen tillfälligt får utvisa en misstänkt eller tilltalad från rättegången när det är nödvändigt i syfte att säkerställa ett korrekt genomförande av det straffrättsliga förfarandet, under förutsättning att rätten till försvar iakttas. I några medlemsstater är införlivandet inte i överensstämmelse med direktivet till följd av att de nationella åtgärderna har ett mer begränsat tillämpningsområde (t.ex. när överensstämmelse

[18] Domstolens dom av den 13 februari 2020, Spetsializirana Prokuratura, C-688/18.

inte garanteras i samband med rättegångar för mindre lagöverträdelser och ringa brott) eller avsaknad av tidsmässig begränsning för att utesluta misstänkta eller tilltalade från rättegången, vilket gör det möjligt att helt och hållet utesluta dem från rättegången.

3.3.2. Rätt till en ny rättegång – artikel 9

Enligt **artikel 9** ska medlemsstaterna se till att misstänkta eller tilltalade, om dessa inte var närvarande vid sin rättegång och om de villkor som anges i artikel 8.2 inte var uppfyllda, har rätt till ny rättegång eller annat rättsmedel som medger ny prövning av sakfrågan, däribland prövning av ny bevisning, och som kan leda till att det ursprungliga avgörandet upphävs. I detta avseende måste medlemsstaterna se till att dessa misstänkta och tilltalade har rätt att närvara, att delta på ett effektivt sätt i enlighet med förfaranden enligt nationell rätt och att utöva sin rätt till försvar.

De flesta medlemsstaterna följer dessa krav, eftersom en ny prövning av sakfrågan efter fällande dom i den tilltalades utevaro är möjlig genom överklagande eller ett specifikt rättsmedel som leder till en ny rättegång. I två medlemsstater tillåter de tillgängliga rättsmedlen inte alltid en ny prövning av sakfrågan, vilket påverkar överensstämmelsen.

3.4. Rättsmedel (kapitel 4 – artikel 10)

Enligt **artikel 10.1** ska medlemsstaterna se till att misstänkta och tilltalade har tillgång till ett effektivt rättsmedel om deras rättigheter enligt detta direktiv åsidosätts.

En del medlemsstater följer inte direktivet helt eftersom de nationella bestämmelserna har ett mer begränsat tillämpningsområde, antingen med avseende på myndigheter eller stadier i förfarandet för vilka rättsmedel finns tillgängliga eller med avseende på de rättigheter vars kränkning omfattas av de tillgängliga rättsmedlen.

I en medlemsstat har problemet ett direkt samband med att rättsmedlen potentiellt är ineffektiva i praktiken på grund av de strikta villkor som har fastställts när det gäller ansvaret för överträdelser som begås av myndigheter, vilka innebär att bevisbördan är högt ställd och att kompensation för eventuella överträdelser som myndigheterna kan ha begått på grund av försummelse eller i god tro utesluts.

Enligt **artikel 10.2** ska medlemsstaterna, utan att det påverkar tillämpningen av nationella bestämmelser och system i fråga om bevistillåtlighet, se till att rätten till försvar och rätten till en rättvis rättegång iakttas vid bedömningen av uttalanden som misstänkta eller tilltalade har gjort eller av bevis som upptagits med åsidosättande av deras rätt att tiga eller deras rätt att inte vittna mot sig själv.

Problem med överensstämmelsen uppdagades i några medlemsstater eftersom den nationella lagstiftningen har ett mer begränsade tillämpningsområde (ingen garanti med avseende på personer som i praktiken är misstänkta), tillåtlighet för bevisning som har erhållits på olagligt sätt enligt nationell lagstiftning eller avsaknad av bestämmelser som skulle säkerställa effektivt skydd mot uttalanden som gjorts eller bevis som erhållits i strid mot rätten att tiga eller rätten att inte vittna mot sig själv.

4. SLUTSATS

Direktivet infördes i syfte att förbättra den effektiva tillämpningen av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden. På det hela taget har direktivet fört med sig mervärde för EU genom att öka nivån på skyddet för de medborgare som är involverade i straffrättsliga förfaranden, särskilt i några medlemsstater där vissa aspekter av oskuldspresumtionen inte fanns fastställda i nationell lagstiftning.

Denna rapport visar dock att det fortfarande finns problem med viktiga bestämmelser i direktivet i vissa medlemsstater. Det är i synnerhet fallet när det gäller tillämpningsområdet för de nationella bestämmelser som genomför direktivet samt införlivandet av direktivets bestämmelser om förbud mot offentliga uttalanden om skuld och rätten att inte vittna mot sig själv.

Kommissionen kommer, som en prioriterad fråga, fortsätta att driva de överträdelseförfaranden som inletts på grund av bristande införlivande av direktivet. Kommissionen kommer att fortsätta att utvärdera hur väl medlemsstaterna följer direktivet och vidta alla lämpliga åtgärder för att säker överensstämmelsen med direktivets bestämmelser över hela EU.